

השכלה

חוזרים בתבונה

התנועה ליהדות חופשית

דקדוק עברי

פרויקט השכלה: גישה חופשית לידע ולמיומנויות חיים

תוכן עניינים

1. מבוא
2. מושגי יסוד
3. ההגה - הגה הברות תנועות עיצורים
4. הצורות - הטיות פעלים
5. תחביר - שורש חלקי הדיבר המשפט וצירופים

דקדוק עברי הוא ספר לימוד המציג את יסודות הדקדוק של השפה העברית באופן שיטתי ומובנה.

מבנה הספר

הספר מכסה את מושגי היסוד בדקדוק, את תורת ההגה (פונטיקה ופונולוגיה), את מערכת הצורות (מורפולוגיה), ואת התחביר.

למי הספר מיועד?

לכל מי שרוצה להבין את מבנה השפה העברית ולשפר את כישורי הקריאה, הכתיבה והדיבור.

מבוא לדקדוק עברי

דקדוק הוא מערכת החוקים המסדירה את השפה. הדקדוק העברי כולל כמה תחומים מרכזיים: תורת ההגה, תורת הצורות, ותחביר.

ענפי הדקדוק

- פונטיקה — חקר הצלילים הפיזיים של השפה
- פונולוגיה — חקר מערכת הצלילים
- מורפולוגיה — חקר מבנה המילים
- תחביר — חקר מבנה המשפטים

מאפיינים ייחודיים של העברית

העברית היא שפה שמית, ויש לה מאפיינים ייחודיים:

- מערכת שורשים תלת-עיצוריים
- מערכת בניינים לפעלים
- כתיבה מימין לשמאל
- אותיות המייצגות בעיקר עיצורים

מושגי יסוד

מושגי יסוד

מילה

מילה היא היחידה הבסיסית של השפה. בעברית, מילים רבות בנויות על בסיס **שורש** — שלושה עיצורים (לרוב) הנושאים את המשמעות הבסיסית.

שורש

השורש הוא שלד עיצורי שנושא את הגרעין המשמעותי:

- שורש כ.ת.ב. → כָּתַב, כְּתָבָה, מְכַתֵּב, כְּתִיבָה
- שורש ל.מ.ד. → לָמַד, מְלַמֵּד, תִּלְמִיד, לְמוּד

משקל

משקל (pattern) הוא תבנית קבועה שאליה מוכנס השורש:

- משקל קָטַל: כָּתַב, לָמַד, שָׁמַר
- משקל מְקַטֵּל: מְכַתֵּב, מְשַׁפֵּט

מין (זכר ונקבה)

בעברית, לכל שם עצם יש **מין דקדוקי** — זכר או נקבה:

- זכר**: ספר, שולחן, ילד
- נקבה**: מחברת, כיסא (חריג!), ילדה
- סיומת ה- /ת בדרך כלל מציינת נקבה

מספר (יחיד ורבים)

- יחיד**: ספר, ילדה

- **רביס זכר**: ספרים, ילדים (סיומת -ים)
- **רביס נקבה**: מחברות, ילדות (סיומת -ות)

ההגה - הגה הברות תנועות עיצורים

ההגה - הגה, הברות, תנועות, עיצורים

הגה (פונמה)

הגה הוא צליל שפה שמבחין בין מילים. לדוגמה: ב-"בית" ו-"גית", ההבדל בין ב' לגי הוא הבדל בהגה.

עיצורים

עיצורים הם צלילים שבהם זרם האוויר נחסם (חלקית או מלאית):

- אותיות שפתיות: ב, מ, פ
- אותיות חיכיות: ג, כ, ק
- אותיות שיניות: ד, ט, ת
- אותיות חיכיות-רכות: ש, צ
- אותיות גרוניות: א, ה, ח, ע
- אות נזלית: נ

תנועות

תנועות הן צלילים שבהם זרם האוויר זורם בחופשיות:

תנועות גדולות (ארוכות)

- קֶמֶץ (אֶ)
- צִירִי (אֵ)
- חִירִיק מְלֵא (אִי)
- חוֹלָם (אוּ)
- שוּרוֹק (אוֹ)

תנועות קטנות (קצרות)

- פִּתְחַ (א)
- סְגוּל (א)
- חִירִיק חָסֵר (א)
- קֶמֶץ קָטָן (א)
- קוֹבוֹץ (א)

הברות

הברה היא יחידת הצליל הבסיסית. כל הברה מכילה תנועה אחת:

- **הברה פתוחה** — מסתיימת בתנועה: מְ, לְ, דִי
- **הברה סגורה** — מסתיימת בעיצור: מַל, סַפ, דִיר

אותיות אהו"י

האותיות א, ה, ו, י מיוחדות — הן יכולות לשמש גם כאימות קריאה (matres lectionis), כלומר כסימן לתנועה ולא כעיצור.

הצורות - הטיות פעלים

הצורות - הטיות פעלים

מערכת הבניינים

בעברית יש שבעה בניינים — תבניות שמשנות את משמעות השורש:

אופי	דוגמה (שורש כ.ת.ב.)	בניין
פעיל בסיסי	כתב	פעל (קל)
סביל / חזרתי	נכתב	נפעל
מוגבר / מרובה	כתב (כתובת)	פעל
סביל של פיעל	כתב	פעל
גורם לפעולה	הכתוב	הפעיל
סביל של הפעיל	הכתב	הפעל
חזרתי / הדדי	התכתב	התפעל

זמנים

בעברית יש שלושה זמנים עיקריים:

- עבר: כתבתי, כתבת, כתב...
- הווה: כותב, כותבת, כותבים, כותבות
- עתיד: אכתב, תכתב, יכתב...

הטיית פועל — דוגמה

הפועל "כתב" בבניין פעל:

הטייה	גוף
קְתִיבְתִי	אני
קְתִיבְתְּ	אתה
קְתִיבְתְּ	את
קְתִיב	הוא
קְתִיבָה	היא
קְתִיבְנוּ	אנחנו
קְתִיבְתֶם	אתם
קְתִיבוּ	הם/הן

שם הפועל (מקור)

שם הפועל הוא צורת הפועל המופשטת : לְקַתֵּב, לְלַמֵּד, לְעֲשׂוֹת.

תחביר - שורש חלקי הדיבר המשפט וצירופים

תחביר - שורש, חלקי הדיבר, המשפט וצירופים

חלקי הדיבר

חלקי הדיבר העיקריים בעברית:

- שם עצם — מציין חפץ, אדם, מקום או מושג: ספר, ילד, ירושלים, חופש
- שם תואר — מתאר תכונה: גדול, יפה, חכם
- פועל — מציין פעולה או מצב: כתב, רץ, ישן
- תואר הפועל — מתאר את אופן הפעולה: מהר, לאט, היטב
- מילת יחס — מבטאת יחס: ב-, ל-, על-, מ-, אל
- מילת חיבור — מחברת: ו-, אבל, כי, אם, ש-
- כינוי גוף — מחליף שם: אני, אתה, הוא
- מילת שאלה — מי, מה, איפה, מתי, למה

מבנה המשפט העברי

המשפט בעברית מורכב בדרך כלל מ:

- נושא — מי מבצע את הפעולה
- נשוא — הפעולה עצמה
- משלים (מושא, תיאור מקום, זמן וכיו')

דוגמה: הילד (נושא) קורא (נשוא) ספר (מושא) בחדרו (תיאור מקום).

צירופי סמיכות

סמיכות היא חיבור שני שמות עצם ליחידה אחת:

- בית + ספר → בית-ספר
- שולחן + כתיבה → שולחן כתיבה

משפט פשוט ומורכב

- **משפט פשוט** — מכיל נשוא אחד : הילד לומד.
- **משפט מורכב** — מכיל שני פסוקים או יותר : הילד לומד כי הוא רוצה להצליח.

סוגי משפטים

- **משפט חיווי**: השמש זורחת.
- **משפט שאלה**: האם השמש זורחת?
- **משפט ציווי**: צא החוצה!
- **משפט קריאה**: איזה יום יפה!
- **משפט שלילה**: אני לא רעב.

הופק ע"י חוזרים בתבונה · betvuna.com

מקור התוכן : ויקיספר — רישיון CC BY-SA 4.0 · התוכן עובד והותאם

© 2026 חוזרים בתבונה · כל התוכן מוגש תחת רישיון CC BY-SA 4.0 · betvuna.com